

ZE GAAN ER MET JE NEUS VANDOOR

Ted van Lieshout

(door Anne-Marie Tassier)

OVER DE MAKER

Is Ted van Lieshout een schrijver of een dichter? Je kunt hem echt een multi-talent noemen... Hij schrijft verhalen en gedichten voor kinderen en voor volwassenen. Hij is een beeldend kunstenaar, want hij maakt ook boekomslagen en tekeningen voor kranten en zo. Voor dit boek heeft hij ook alles zelf gedaan en ontworpen. Hij is scenarioschrijver, bedenkt liedjes voor televisieprogramma's als Sesamstraat en de André van Duinshow. Hij gaf les aan de universiteit van Tilburg en ontwierp een tentoonstelling voor het kindermuseum Villa Zebra in Rotterdam.

De prijzen die Ted van Lieshout gewonnen heeft zijn niet te tellen en het zijn zeker niet de minste! Ik noem er maar enkele: de Woutertje Pieterseprijs, de Theo Thijssenprijs, de Willem Wilminkprijs, de Zilveren Griffel. Hij is ook al een paar keer genomineerd voor de Hans Christian Andersen Award, zowat de Nobelprijs voor kinderliteratuur en hij gaat die zeker nog eens winnen.

1. VERHAAL

Waar gaat het over

Een dichter kan niet meer schrijven want hij heeft liefdesverdriet. De letters van zijn boeken, (die zwart gedrukt zijn) worden ongerust, ze hebben geen werk meer. Ze proberen een oplossing te vinden. Ze schrijven een brief naar de dichter met veel complimentjes en gevele maar hij vertikt het om tevoorschijn te komen. Dan plaatsen de letters een contactadvertentie, ze zoeken een leuk iemand voor hun dichter. De letters van een andere dichter reageren meteen, zij zijn in het rood gedrukt. Maar dan blijkt dat hun dichter een vrouw is en de dichter met liefdesverdriet vindt mannen leuker. Na veel heen en weer gepraat merken de zwarte letters dat de rode eigenlijk hun boek willen overnemen. Er wordt gescholden en gevochten. De rode lijken te winnen en plaatsen meteen twee gedichten van hun dichter, Hilda Steunvoet. Ze gaan over oorlog en zijn heel serieus. Maar de zwarte letters komen terug en jagen de rode weg. Er zijn echter wel slachtoffers gevallen: enkele letters zijn kwijt maar met wat goeie wil en de hulp van getallen is het alfabet weer min of meer volledig. De dichter heeft er niets van gemerkt, hij komt weer tevoorschijn en schrijft een nieuw gedicht!

Er is ook een nawoord met uitleg en foto's over de Eerste Wereldoorlog.

De omslag van dit boek

- Wat zie je? Een sneeuwman met een rode neus. Wat voor neus? Een wortel?
- Kijk nu naar der letters. Hoe zijn ze gerangschikt? Waarom is neus in het rood?
- Kijk ook eens naar de rug: weer die wortel en 'neus'.
- Wat staat op de achterkant? Konijnenoren?
- Wat denk je als je de tekst leest? Ben je nieuwsgierig?

De begeleider zou de juryleden nu kunnen vragen pag. 7 tot en met 11 voor te lezen.

Het gedicht maakt de titel van het boek nu wel duidelijk.

- Waar gaat het over? Gaat het echt over een sneeuwman? Of is het een metafoor, een beeldspraak? Het gaat over de dichter zelf. Hij is ontgoocheld.

Het begint heel lief en kinderlijk. Maar het einde is bitter: liefde is bedrog...

- Hebben de juryleden gemerkt dat onderaan pag. 9 een zinnetje staat?
- Waarom is dat zo licht gedrukt?
- Waarom verandert de grootte van de letters? Ze praten luid of zachter; sommige zwarte letters zijn assertiever, anderen zijn bedachtzamer of twijfelen meer. De rode letters zijn over het algemeen groter, die zijn heel zelfverzekerd en agressief.

Personages

- Wie zijn de personages?
 - De dichter
 - De zwarte letters
 - De rode letters
 - De dichteres
- Wat weet je over de twee dichters? En hoe weet je dat?
 - De zwarte letters vertellen het: de dichter heeft liefdesverdriet, ze vinden hem een aansteller. Hij vindt zichzelf bijzonder. (p. 11) Hij is al een dagje ouder (p. 17) en hij vindt mannen leuker, hij is homo (p. 23).
 - De dichteres is nog maar pas begonnen met gedichten schrijven (p.20) verder weten we niets over haar. Maar als je haar gedichten leest kun je merken dat ze heel serieus is, zwaarmoedig misschien want ze gaan over oorlog en dood.

Thema's

Liefdesverdriet, writer's block, agressie, ruzie, oorlog.

- Wat is een writer's block? Letterlijk vertaald een schrijversblok. Dan lukt het een schrijver niet om te beginnen met schrijven. Hij of zij is geblokkeerd, de inspiratie wil maar niet komen. Dat kan allerlei oorzaken hebben, vermoeidheid, angst of... liefdesverdriet.
- Wat zijn de gevolgen voor deze dichter? Hij kan alleen nog een slecht gedicht schrijven, zoals op p.16, dat is echt een karamellenvers!

Vorm

De typografie (dat is de kunst van het vormgeven en drukken van tekst,) is voor Ted van Lieshout even belangrijk als de tekst van zijn verhaal. Hij gebruikt kleur, wit, lettertypes, grootte en vorm om dingen duidelijk te maken. Hij speelt ermee. Hij heeft geen tekeningen of illustraties nodig.

- Kijk eens op p.34. Hoe zou dit in een gewoon boek staan?
Bijvoorbeeld zo:
“Ach ga toch weg!” riepen de rode letters luid, “Dit boek is nu voortaan van ons!”
Ze duwden de zwarte letters brutaal uit het boek, maar die lieten zich heus niet doen. “O, wat gemeen dat jullie ons van de bladzijde proberen te duwen, maar het zal jullie niet lukken! Nooit!”
- Kun je nog meer voorbeelden geven?
 - p.10: De bedachtzame letters, die met de schrijver gingen praten, zijn normaal gedrukt. De ongeduldige letters zijn groter en vetter. Ze roepen. Ze komen voor zichzelf op.
 - p.27: de letters praten maar door en luisteren niet naar elkaar.
 - p.30: de letters schreeuwen door elkaar heen.

De bladspiegel is bijzonder!

Een bladspiegel is de verhouding op een blad tussen wat bedrukt is en wat niet bedrukt is. Hier heeft de schrijver vaak gekozen voor een geblokte bladspiegel: de regels vormen voor- en achteraan één lijn, de tekst is dus een blok. Er zijn geen witregels. Alleen de grootte of dikte van de letters geeft aan dat verschillende personen praten.

- Moest je daaraan wennen?

Het is overigens niet zo vanzelfsprekend om een verhaal in een geblokte bladspiegel te zetten. Heb je gemerkt dat er weinig afbrekingen zijn? De schrijver probeerde die te vermijden want dat leest toch moeilijker. Je kunt aan alles zien dat Ted van Lieshout de hele vormgeving zelf bepaald heeft.

Stijl

Dit boek is eigenlijk een lang gesprek, een conversatie tussen de letters. Er zijn geen beschrijvingen, er wordt geen context gegeven en ook geen uitleg.

Er staat ook nergens zoiets als: "Zei hij." of "Ze lachte en vroeg ..."

- Was het moeilijk om de tekst te lezen? Of had je snel door dat het letters uit een boek zijn die praten met elkaar.

Contrast

De lopende tekst van de zwarte en de rode letters is gewoon, natuurlijk, vloeiend. Soms heel grappig.

"En vraag hem meteen even waarom hij onder de tafel ligt en niet gewoon in bed, zoals een normaal mens." (p. 11)

De gedichten zijn mooi, ernstig en gevoelig.

- Heb je gemerkt dat in de gedichten van allebei de dichters sneeuw een thema is?

Hoe loopt het af

BAM!

En op de volgende bladzijden vormen de rode letters woorden van dood en rouw door elkaar heen... Het paginacijfer is terug maar de 67 hangt er een beetje scheef bij. En tussen de rode (dode?) letters liggen ook een paar zwarte.

- Wie is gesneuveld? De v en de z. Het puntje van de i is geamputeerd.
- Kun je teksten lezen als er letters ontbreken?
- Hoe lossen de letters het op? Van wie krijgen ze hulp? (p.74)
- Heeft de dichter gemerkt dat er letters weg zijn? Nee, alles lijkt normaal. Alleen het uitroepteken moet zich haasten om weer rechtop te staan. (p.79)

2. VERWERKING

Waar gaat dit boek nu écht over?

Als je het boek helemaal uit hebt, en ook het nawoord hebt gelezen is het eigenlijk een heel ander boek dan je dacht: het is niet alleen maar een grappig spelletje met letters maar het gaat over de verschrikkingen van oorlog.

Letters die praten, ruziën en vechten... dat kan natuurlijk niet. Maar al gauw ga je mee met het verhaal en zou je het best willen geloven.

- Of niet? Hou jij meer van realistische boeken. Verhalen die echt kunnen gebeuren?
- Maar wat dacht je toen je het nawoord met de foto's zag? Was je verrast? Dacht je wat heeft dit met het boek te maken?
- Begreep je ineens waarom er gedichten over de oorlog in staan? Zie je de gelijkenis tussen de echte oorlog en de letteroorlog? Wordt dit dan een ander boek, achteraf gezien, een boek waardoor je gaat nadenken.

De letteroorlog is heel visueel weergegeven, de kogels vliegen je om de oren.

Zelfs de paginacijfers moeten eraan geloven. "Wie? Wij?" p. 36

Maar tegelijk is het allemaal ook heel agressief. Oorlog is helemaal niet grappig.

Welke letters sneuvelen? De V en de Z en de i mist haar puntje. (p. 67) Ze liggen tussen de gesneuvelden...

- Achteraf besef je dat Van Lieshout de hele tijd WOI wil herdenken. Is dat gelukt?

Halverwege de letteroorlog staan twee gedichten door elkaar gedrukt. Die gaan allebei over winter, koude, sneeuw.

- Waarom zijn ze zo gerangschikt, denk je?
- Wil de schrijver verwijzen naar de soldatenkerkhoven (foto p. 83) met al die graven op een rij?

Waardering

Ted van Lieshout ontving voor dit boek de Boekensleutel, een Nederlandse prijs voor een vernieuwend kinderboek dat bij hoge uitzondering wordt toegekend. Voor de Boekensleutel komen boeken in aanmerking die opvallen door het genre, de gebruikte techniek, de vormgeving of een anderszins opmerkelijke kwaliteit. De Boekensleutel is sinds 1979 pas acht keer toegekend! De Griffel- en Penseeljury, die de prijs toekende, beargumenteerde haar keuze voor dit boek als volgt: *'Een boek dat qua techniek, vorm, inhoud én de combinatie hiervan een unieke plek in het Nederlandse kinderboekenlandschap opeist. Het verhaal is niet te begrijpen zonder het boek te zien en te lezen. Ze gaan er met je neus vandoor is een kunstwerk van taal'.*

- Zijn jullie het hiermee eens? Is het echt een uniek boek? Vinden jullie het ook een kunstwerk?
- Is dit een jeugdboek dat ook door volwassenen gelezen kan worden? Of een boek voor volwassenen dat jongeren ook kunnen waarderen?
- Vonden jullie het een mooi boek?

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.

Ga naar www.kjv.be, klik op 'Welke boeken moet ik lezen' en dan op de groep en het boek in kwestie.